

УДК 94:008(477.51)»1917/1921»

DOI 10.31654/2520-6966-2024-24F-110-246-255

Прудько В. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
prudkoslava@gmail.com
orcid.org/0009-0006-9300-9910

Мартиненко В. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
martynenko1209@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7534-8800

Культурне життя Ніжинщини в період Української революції (1917–1921 рр.)

У даній роботі розглядається розвиток культурно-мистецького життя Ніжинщини протягом української революції (1917–1921 рр.). Зазначається, що цей період супроводжувався значним оживленням та динамікою в сфері культури, особливо у театральному мистецтві. Автори вказують на активну роль місцевих культурних діячів та аматорів у цьому процесі, а також на важливість театральної сцени як засобу вираження національної самобутності та ідентифікації українського народу. Вивчення цього періоду залишається актуальним, оскільки допомагає краще зрозуміти процеси боротьби за українську державність та формування національної свідомості.

У даному дослідженні розглядається вплив театрального та музичного мистецтва на формування свідомості населення в період становлення радянської влади в Ніжинському повіті наприкінці 1920 року. Зазначається, що більшовицьке керівництво зрозуміло важливість культурних осередків для популяризації ідеології більшовизму серед населення, особливо серед неписьменного. Відзначається, що вибір театру як ідеологічного інструменту був дівішим у порівнянні з іншими формами пропаганди. Контроль над творчістю в галузі театрального мистецтва дозволяв більшовикам швидко нав'язувати свою ідеологію українському селянству та міщанству у період революційних змін.

Таким чином дана розвідка дає можливість сформувати цілісне уявлення про культурно-мистецьке життя Ніжинщини в роки революційних перетворень. Вказано на підйом культурного життя в перші роки революції та перетворення культури на служницю радянської ідеологічної машини наприкінці революції.

Ключові слова: історія, культура, музичне мистецтво

Постановка проблеми: Рівень розвитку культури може слугувати певним показником зрілості народу в процесі його становлення як нації. Культурне життя є яскравим виразником всієї сутності носіїв цієї ж культури, а тому дослідження здобутків у культурній царині дає можливість більш детально та глибоко пізнати будь який період в історії боротьби за українську державність.

Вивчення культурно-мистецьких проблем періоду Української революції залишається актуальним у наш час, оскільки без цього неможливо досягнути всю повноту втрат і здобутків перетворень 1917–1921 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Останнім часом спостерігається поширення регіонального підходу до вивчення історичних процесів, проте дана проблема висвітлена більше з позицій особистісного підходу. Так, у статтях Г. Самойленка приділяється увага творчій діяльності М. Заньковецької на Ніжинщині. Важливий фактичний матеріал міститься у спогадах сучасника тих подій Ф. Проценка, що значною мірою сприяє об'єктивному відтворенню тогочасного культурного життя міста й повіту. Окремі сторінки театрального життя Ніжинщини відображені в енциклопедичному довіднику «Чернігівщина». Загальний огляд культурно-мистецького життя Ніжинського повіту здійснено в розвідках В. Прудька. [2, 3, 4, 5].

Метою даної наукової розвідки автори ставлять відтворення основних моментів з історії мистецького життя на Ніжинщині протягом 1917-21 рр. Головна увага приділяється театральному та музичному мистецтву в означений період.

Виклад основного матеріалу: Протягом перших років революційних перетворень культурно-мистецьке життя на Ніжинщині помітно поживалося й розвивалося досить динамічно. Активна робота місцевих діячів культури, численних аматорів набула широкої підтримки та визнання серед населення повіту та губернії. Особливою популярністю в часи революції користувався театр. Ліквідація ідеологічних та національних обмежень, свобода у тематичному виборі постановок зробили театральну сцену місцем висловлення споконвічного прагнення українського народу до національної самобутності та самоідентифікації. Театральне мистецтво перетворилося на дієвий інструмент формування національної свідомості пересічного населення. Саме з помір'я членів просвіт протягом весни-літа 1917 р. активно формувалися аматорські театральні гуртки, котрі несли світло культури в маси. Завдяки зусиллям «народних» акторів, по селах губернії відчутно зріс інтерес до театрального дійства. Цьому

сприяло скасування обмежень, які існували за старого порядку. Не дивлячись на відсутність професійних акторських труп у більшості волостей повітів, активно створювалися аматорські колективи, які швидко здобували прихильність з боку глядачів. Зі сцени все частіше лунало українське слово. Практично всі постановки цього часу, що пропонувались селянам були основані на літературних творах українських письменників. Так, аматорська трупа з когорти місцевого українського гуртка під орудою М.О. Оконишникової в Мрині – Ніжинського повіту, розпочала свою діяльність з травня місяця. Серед репертуару цього колективу переважали українські постановки за творами Б. Грінченка. Всі зібрані кошти, а їх за 2 вистави виявилось 240 карбованців передані місцевій «Просвіті». [6, с. 4] До активної театральної діяльності долучалися «Просвіті» і в інших волостях повіту. 6 серпня в с. Дроздівці було влаштовано другу за літо виставу. Проте враження, яке вона справила на населення було не найкраще. Такий провал на сторінках «Черниговской земской газеты» прокоментував один з глядачів того дійства: «6 серпня у нас у селі була улаштована вистава, грали водевілі: «Жартівниця», «Бувальшина», «По ревізії» і «Ох та не люби двох»... дуже сумне враження зісталось від цієї вистави. Інтелігенти-любители холодно віднеслись до своєї справи. Не знаю, які ідейні почуття заставили їх організувати цю виставу. Відомо, що театр – це світлий промінь серед темної ночі, це народній учитель, справжнє дзеркало нашого життя. Але цього не помітно було у виставі. Тут головна ідея була – зібрати гроші, а не показати народові життя рідного люду. Давно склався сумний погляд на український театр завдяки таким любителям. Туди почасти йшли тільки для того щоб посміятися. Не раз чуєш як кажуть: «Пойдем на малоросійську пьесу, там будет много смешного» [7, с. 5]. Така критика в першу чергу підкреслювала потребу в серйозному підході до справи організації та проведення вистав акторами-аматорами, які могли своєю діяльністю суттєво зашкодити популяризації українського слова через посередництво театралізованого дійства.

Вже на початку літа 1918 р. у Ніжині, на відміну від решти населених пунктів повіту, склалися цілком сприятливі умови для широкомасштабної мистецької діяльності. Заручившись підтримкою місцевих органів влади, театральна рада при відділі народіві в складі П. Петрова, М. Ліозіна, Ф. Проценка та Вінтерле склала план організації народного театру на літній сезон 1918 р. з двох секцій – української та російської. Керівництво українською секцією взяв на себе Ф. Проценко, оскільки для інших організаторів українська справа була новою [2, с. 26].

Російську очолили П. Петров і М. Мізін [5, с. 521]. Секції мали запросити професійних артистів, а до них додати місцевих аматорів. Проте, російська секція базувалась виключно на місцевих силах, а до української секції Ф. Проценко запросив М. Заньковецьку, яка тоді перебувала у Ніжині. Саме за її порадою та сприянням до української трупи було запрошено відомих акторів Б. Романицького, О. Ратмирова, Т. Садовську та інших. Окрім цього на базі української секції було створено симфонічний ансамбль з 14-ти осіб (керівник Є. Москвичов) та хор з 24-х осіб (керівник Мизько). Таке поповнення української трупи талановитими акторами було без перебільшень заслугою М. Заньковецької, яка особисто долучилася до цієї справи. Окрім вирішення організаційних питань вона стала й художнім керівником української трупи. Першим режисером став Б. Романицький, другим – Ф. Проценко. Маючи такий потенціал, українська секція досягла такого художнього та матеріального успіху, що її прибутками покривався дефіцит у російській секції. Український репертуар складався з історичних та побутових п'єс М. Старицького, М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, В. Винниченка, С. Артемовського, а також з європейських п'єс та оперет. Повністю віддаючись своїй справі, актори української секції викликали велику зацікавленість глядачів і, як наслідок, постійно мали аншлаги [2, с. 26].

Самовіддана праця ніжинської актриси була належно оцінена і на державному рівні. Ухвалою Ради міністрів 14 червня 1918 р., затвердженою гетьманом П. Скоропадським, М. Заньковецькій було присвоєно пожиттєву щорічну пенсію в розмірі 3600 карб. [1, с. 254].

Визначне місце театрального та музичного мистецтва, а особливо його вплив на формування свідомості широких верств населення досить вдало використало більшовицьке керівництво. Саме цю обставину взяли до уваги більшовики, коли в повіті наприкінці 1920 р. остаточно встановилася радянська влада. Комуністичне керівництво чітко усвідомлювало, що саме наближені до населення культурні осередки зможуть забезпечити швидку популяризацію ідеологічних догм більшовизму. Вибір театру в якості ідеологічного інструменту був більш дієвим, порівняно з іншими видами пропаганди, оскільки значна кількість населення повіту була неписьменною й друковане слово більшовицької періодики й літератури до неї не доходило. Широко розповсюджені у попередні роки силовий тиск та мітингова агітація вже не давали очікуваних результатів. Таким чином, контроль над творчістю служителів Мельпомени відкривав перед більшовиками

шлях до швидкого, мирного нав'язування своєї ідеології у розбурхану революцією свідомість українського селянства та міщанства.

Ще влітку 1919 р. при відділі народної освіти було створено народний хор з 30 осіб під керівництвом Ф. Проценка, який на той час був відомим місцевим діячем культури – музикантом, актором та режисером. Давши кілька концертів перед робітничою та червоноармійською аудиторією, хор із серпня 1919 р. припинив свою діяльність у зв'язку з приходом денікінців, й відновив її з поверненням радянської влади у листопаді того ж року. З цього часу народний хор, вокальний ансамбль та симфонічний оркестр кіно (диригент – Б. Вержиківський) були мобілізовані для участі в різних революційних заходах у Ніжині та повіті. З кращих голосів хору було створено вокальний ансамбль, що виступав разом з хором чи окремо на мітингах і різних зборах. До складу ансамблю входили Ф. Проценка, П. Вереха, Л. Гомоляко, Н. Шкода, С. Щербакова, О. Крачковський, К. Дуброва, брати Жовтоножські [3, с. 454].

З метою піднесення бойового духу червоноармійців у травні 1920 р. ніжинський ансамбль було направлено на станцію Бобрик у розпорядження штабу 14-ї дивізії, яка відбивала наступ поляків з Києва. В той час, коли під Бобриком лунали вибухи, на залізничній станції у штабному клубі проходив мітинг-концерт ансамблю. Виступи ніжинських артистів перед військовими частинами доповнювалися частими гастролями у межах повіту [2, с. 28]. Додамо, що коли до Ніжина приїжджали на гастролі професійні музичні колективи з Москви та Харкова, ніжинські слухачі приймали їх холодно, вважаючи, що місцевий вокальний ансамбль кращий і голосами, і технікою виконання. Це свідчило, що ніжинські артисти користувалися повагою серед місцевого населення, здобутою за багато років плідної роботи [2, с. 27].

Попри поширення радянським керівництвом антирелігійної пропаганди, учасники ансамблю й хору продовжували виконувати твори на релігійну тематику. В той час, коли на ідеологічному фронті вже точилася запекла боротьба з «опіумом народу», М. Пилипенко, завідувач відділу народної освіти та секретар партійного осередку, практикував поїздки з хоровою групою (18-20 осіб) у межах повіту у справах агітаційного порядку. Причому в репертуарі хору були й церковні співи. Однією з таких мандрівок став концерт у с. Хібалівка, де було проспівано храмову обідню, а вже потім співали революційних пісень. За цей вчинок М. Пилипенко був викликаний до Чернігова, де його виключили з партії та заарештували [2, с. 29].

З посиленням радянської влади кардинально змінювався репертуар театральної трупи та хору. Починаючи з літнього сезону 1921 р. вони перейшли на виконання виключно ідеологічно орієнтованих творів, у яких ставилися питання соціального та класового протистояння та відповідно відбувався показовий осуд дореволюційного укладу життя, національної тематики.

Помітною подією у театральному житті Ніжина стало відновлення 25 червня 1921 р. роботи Літнього театру у парку Шевченка. У вітальній промові Озерський наголосив на великому значенні мистецтва, зокрема театру, у пропаганді ідей комунізму. Більшовицька партія намагалася перетворити мистецтво на ідеологічний інструмент, позбавити його самобутності та неповторності [3, с. 455]. Головним ставало пропагування ідеї всезагальної рівності, як основної підвалини побудови соціалістичного суспільства.

Окрім театральних постановок у приміщенні Літнього театру відбувалися музичні концерти, виконавцями на яких були як місцеві, так і гастролюючі ансамблі. 7 та 10 липня 1921 р. йшла опера «Травіата», у якій брали участь виключно місцеві артисти. Струнний оркестр під керівництвом Б. Вержиківського доклав чималих зусиль для її успішного музичного оформлення. 9 серпня у Літньому театрі відбувся заключний концерт гастролей київських артистів. Безперечний талант піаніста Абрамовича, а особливо скрипаля Скоморовського настільки зачарував публіку, що під час гри у залі не лунали звичні для такого дійства викрики та зауваження [3, с. 455]. Надання приміщення Літнього театру для проведення подібних заходів ставало дійсним святом для справжніх шанувальників мистецтва, яке під впливом ідеологічного пресу поступово втрачало свою привабливість.

Літо 1921 р. відзначилося ще однією знаковою подією. 27 липня відділ народної освіти спільно з представниками спілки робітників мистецтва (Робмису) провели ювілейну виставу з нагоди 35-ти річчя театральної діяльності Ф. Проценка. В ході проведення ювілейного заходу з вітальними промовама виступили представники від повітового партійного комітету, відділу народної освіти, Робмису, трупи, хору, оркестру, «Просвіт» Ніжинщини. Було виконано оперету «Чорноморці» на музику М. Лисенка. Безперечно, Ф. Проценко цілком заслуговував на таку увагу влади та колег, багатьом з яких ювіляр відкрив шлях у мистецьке життя [3, с. 455]

Окрім професійних митців, серед провідників яких був Ф. Проценко, у Ніжині діяла низка аматорських гуртків, створених у робітничих організаціях та військових установах Червоної армії. Зокрема,

у військовому шпиталі № 637 існували драматична, літературна та музично-хорова секції, робота яких була досить плідною. Щотижня у шпиталі влаштовувалися вечори-спектаклі. 27 лютого 1921 р. був відкритий центральний робітничий клуб ім. Т. Шевченка, головним завданням якого було об'єднання усіх творчих сил, що існували у місті. Після привітань з нагоди відкриття клубу, драматичною секцією артилерійського складу було улаштовано спектакль «Повинен», а концертним ансамблем відділу народної освіти – концерт.

Таким чином, поступово йшов процес централізації управління культурно-масовою роботою, що безперечно вело до спрощення контролю за діяльністю її активістів і повністю відповідало курсу на опанування «Просвіти». Спочатку молода радянська влада змушена була рахуватися з великим авторитетом «Просвіти» серед українського народу. Але з початком 1920-х рр. радянські органи влади все більше використовували товариство як знаряддя своєї пропаганди. За новим статутом «Просвіта» мала розповсюджувати «соціалістичну за змістом» культуру, всіма засобами боротися проти старого способу життя, допомагаючи радянському будівництву. Тепер основна увага приділялася пропаганді «передових», колективних форм життя й господарювання. Українофільство ставало несумісним з новим способом життя, й «Просвіта» фактично була ліквідована. Бурхливі процеси відродження і розвитку національної культури, що розпочалися під час революції, трагічно закінчилися у наступному десятилітті.

У населених пунктах повіту культурне життя було зосереджене на базі «Просвіти» та місцевих комсомольських організацій, за що висловилися учасники Ніжинського з'їзду працівників культури, що відбувся на початку січня 1921 р. У прийнятих на з'їзді рішеннях проголошувалося створення театральних труп та хорів ледь не в наказовому порядку. У тому випадку, коли не було можливості зробити це власними силами, слід було звертатися до повітового відділу народної освіти, який направляв на місця відповідних фахівців та інструкторів, організаторів культурного дозвілля населення [3, с. 456].

Ідеологічного звучання надавалося практично всім театральним виставам. 8 січня 1921 р. силами «Просвіти» с. Синяків було поставлено п'єсу «Наймичка». Режисер даної постановки доклав чимало зусиль, щоби донести до глядачів ідею єдності найбільшого селянства у протистоянні з гнобителями. Наприкінці травня 1921 р. комсомольська молодь с. Кукшин здійснила постановку вистави «Розумний і дурень», яка стала першою п'єсою, зіграною місцевою молоддю.

Місцеві театральні трупи здійснювали постановки не тільки для мешканців своїх населених пунктів, а й виступали у військових частинах, що дислокувались у повіті. Так, 13 травня театральний гурток Галицького товариства «Просвіта» здійснив постановку п'єси «Невільник» для будьонівців.

Більшовицька влада створила сприятливі умови для культурного розвитку єврейської громади Ніжина. Ще 1919 р. був створений єврейський драматичний гурток під керівництвом Й. Германа, який водночас був і автором драматичних творів. Характерно, що вистави цього гуртка виконувались виключно єврейською мовою, чого раніше у місті не було. До репертуару єврейського драматичного гуртка увійшли п'єси «Два світи», «Клуб і синагога», «Біля рідних могил», «Біженці» [2, с. 30]. Маючи значний творчий потенціал, єврейська трупа користувалася значною популярністю в середовищі своєї громади. Така активна діяльність єврейського драматичного гуртка посприяла й створенню єврейського культурно-просвітнього товариства. У жовтні 1921 р. Ніжинським відділом народної освіти було затверджено його статут, відповідно до якого головним завданням товариства стало поширення серед єврейських працюючих мас знань з єврейської літератури, історії і т. ін. Проте, й у прихильному ставленні радянських органів до євреїв-пролетарів, знову простежувався централізаторський підхід, який забезпечував постійний контроль за розвитком культурної самобутності, що цілком відповідало ідеологічним догмам більшовиків.

Отже, за роки революції театральне мистецтво перетворилося з елітарного виду мистецтва на масовий, що, безперечно, вплинуло на його якісний рівень. Під прикриттям офіційно проголошеного толерантного ставлення до національно-культурних потреб місцевого населення фактично допускалася лише національна форма комуністичної пропаганди.

Таким чином, становлення і зміцнення радянської влади у Ніжинському повіті супроводжувалося ідеологічною перебудовою усіх галузей культурного життя у відповідності до завдань соціалістичного будівництва. Впроваджувана в цей час радянською владою культурна політика була обставлена толерантними гаслами щодо потреб місцевого населення, але фактично вона була спрямована на нівелювання національно-культурного життя за вузько класовими принципами, що мало вирішальне значення для майбутнього.

В ході зміцнення радянської влади відбувався поступовий процес одержавлення більшості національно-культурних організацій, які

у свій час доклали чимало зусиль для піднесення культурного рівня населення та його національної свідомості. Відповідно, змінювалася й ідеологічна спрямованість культурно-мистецького життя у повіті. З переходом до мирного будівництва набула поширення ліквідація одержавлених мистецьких осередків. За таких обставин було скорочено, а з часом і ліквідовано ніжинську театральну трупу, хор і оркестр, що безперечно мало негативний вплив на рівень культурного дозвілля населення повіту.

Література

1. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. [у 2 т.]. К.: Темпора, 2002. Т. 2: Українська Гетьманська Держава. 351 с.
2. Проценко Ф. Д. Мистецькі спомини. Документальне видання / Ред.: М. Шкурко та ін. Ніжин: Ніжинська міська друкарня Чернігівського облполіграфвидаву, 1993. 52 с.
3. Прудько В. Культурне життя Ніжинщини в період утвердження більшовицької влади (1919-1921 рр.) // Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць / Гол. ред. О.Д. Савицький. Національний заповідник «Глухів». Центр пам'ятокознавства Національної академії наук України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. К.-Глухів, 2013. Вип. 6. С. 454-457.
4. Самойленко Г.В. Марія Заньковецька і театральне життя Ніжина: перші театральні трупи в Ніжині. Марія Заньковецька та її роль в театральному житті Ніжина. Видатні діячі культури Ніжина кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Література та культура Полісся*. Ніжин, 1994. Вип. 5. С. 3-57.
5. Чернігівщина. Енциклопедичний довідник [За ред. А.В. Кудрицько-го]. К.: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. 1006 с.
6. Чернігівська земська газета. 1917. 18 липня. С.4
7. Чернігівська земська газета. 1917. 22 серпня. С.5

References

1. Doroshenko, D. (2002) *Istoriia Ukrainy 1917–1923 rr. [u 2 t.]* [History of Ukraine 1917-1923 [in 2 volumes]. Kyiv: Tempora, Vol. 2: Ukrainska Hetmanska Derzhava. 351 p. [in Ukrainian].
2. Protsenko, F.D. (1993) *Mystetski spomyny. Dokumentalne vydannia* [Artistic memories. A documentary edition] M. Shkurko (ed.). Nizhyn: Nizhynska miska drukarnia Chernihivskoho oblpolihravvydavuv Publ. 52 p. [in Ukrainian].
3. Prudko, V. (2013) *Kulturne zhyttia Nizhynshchyny v period utverdzhennia bilshovytskoi vlady (1919-1921 rr.)* [Cultural Life of Nizhyn District During the Strengthening of the Soviet Power (1919-1921)]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the History of Ukraine*. K.-Hlukhiv. Iss. 6. P. 454-457. [in Ukrainian].
4. Samoilenko, H.V. (1994) *Mariia Zankovetska i teatralne zhyttia Nizhyna: pershi teatralni trupy v Nizhyni. Mariia Zankovetska ta yii rol v teatralnomu zhytti*

Nizhyna. Vydatni diiachi kultury Nizhyna kintsia XIX – pochatku XX st. [Maria Zankovetska and the Theatre Life of Nizhyn: The First Theatre Companies in Nizhyn. Maria Zankovetska and Her role in the Theatrical Life of Nizhyn. Prominent Cultural Figures of Nizhyn in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries]. *Literatura ta kultura Polissia – Literature and Culture of Polissia*. Iss. 5. P. 3-57. [in Ukrainian].

5. Kudrytskyi, A.V. (eds.). (1990). *Chernihivshchyna. Entsyklopedychnyi dovidnyk*. [Chernihiv region. Encyclopedic reference book]. Kyiv: URE im. M.P. Bazhana Publ. 1006 p. [in Ukrainian].

6. *Chernihivska zemska hazeta*. (1917). [Chernihiv Zemstvo newspaper] 18 July. P.4. [in Russian].

7. *Chernihivska zemska hazeta*. (1917). [Chernihiv Zemstvo newspaper] 22 serpnia. P.5. [in Russian].

Prudko V. O.

Candidate of Historical Sciences Associate Professor of the Department of World History and international relations Mykola Gogol Nizhyn State University
prudkoslava@gmail.com
orcid.org/0009-0006-9300-9910

Martynenko V. V.

Candidate of Historical Sciences Associate Professor of the Department of World History and international relations Mykola Gogol Nizhyn State University
martynenko1209@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7534-8800

Cultural Life of Nizhyn Region During the Ukrainian Revolution (1917–1921)

This paper examines the development of cultural and artistic life in the Nizhyn region during the Ukrainian Revolution (1917-1921). It is noted that this period was accompanied by significant revitalization and dynamics in the field of culture, especially in theater. The authors point to the active role of local cultural figures and amateurs in this process, as well as the importance of the theater scene as a means of expressing national identity and identifying the Ukrainian people. The study of this period remains relevant as it helps to better understand the processes of the struggle for Ukrainian statehood and the formation of national consciousness.

This study examines the influence of theater and music on the formation of the population's consciousness during the establishment of Soviet power in the Nizhyn region in late 1920. It is noted that the Bolshevik leadership realized the importance of cultural centers for popularizing the ideology of Bolshevism among the population, especially among the illiterate. It is noted that the choice of theater as an ideological tool was more effective than other forms of propaganda. Control over creativity in the field of theater allowed the Bolsheviks to quickly impose their ideology on the Ukrainian peasantry and bourgeoisie during the period of revolutionary change.

Thus, this study makes it possible to form a holistic view of the cultural and artistic life of the Nizhyn region during the years of revolutionary transformations. The author points to the rise of cultural life in the early years of the revolution and the transformation of culture into a servant of the Soviet ideological machine at the end of the revolution.

Key words: history, culture, musical art.